

Jelentés

az Erdélyi Múzeum növénytárának állapotáról az 1899. évben.

Az Erdélyi Múzeum-Egylet 1900. év márczius hó 22-én tartott közgyűlésén bemutatta Dr. Richter Aladár, mint a növénytár igazgatója.

Tisztelt Közgyűlés! A midőn 1899. év januárius hó 19-én az Erdélyi Múzeum növénytára a vezetését átvettem, az átvételt jól eső öröm kísérte, mert én — mint aki a kolozsvári tanszék mellett egykor (1892-3) assistensként is működtem — régebben szerzet tapasztalatból jól ismertem a Múzeum gazdag s angol minta szerint rendezett herbariumának nagy értékét; most pedig, hogy a Magyar Nemzeti Múzeum növénytani osztályának, tehát az ország első e fajta intézményének a vezetésétől megváltam, örömöm nem csappant meg, mert a lefolyt év folyamán újra csak arról győződtem meg, hogy az Erdélyi Múzeum-Egylet növény gyűjteményében fölhalmozott az a tőke, mely bold. KANITZ professor buzgalmas kedvező összeköttetései révén a Múzeum javainak öregbítésére jutott, tudományos értékben nagy tőke, melynek megfelelő módon való gyarapításáról utódja, Dr. ISTVÁNFY GYULA is teljes odaadással gondoskodott.

És ez természetes is; mert mind a ketten, kik a Nemzeti Múzeumnál viselt állásainkban egymás nyomdokába léptünk, jól tudjuk, hogy a „Hajnalda lapítási”-nak ma már méltó testvértársa a kolozsvári növénygyűjtemény, jóllehet Maecenását még csak a jövődő tartogatja számára.

A régebbi jelentések során élénken kitetszik egy állandó munkaerő hiánya fölött érzett panasz; a minék egyik következménye volt az, hogy a gyűjtemény érdekében kifejtett s több deceniumra terjedő munkásság javarésze végre is csak a herbarium megtartásában központosúlhatott.

Az egészséges fejlődés sorrendjén a föl nem dolgozott anyag jelentékenyen felhalmozódott; legelső föladatomúl tehát azt kellett tekintenem, hogy ezt a fölötte értékes anyagot a törzsgyűjteménybe való besorolásával e tudomány művelőire nézve hozzáférhetővé tegyem. És ez sikerült, egy az egyetemen hirdett systematikai collegium keretében, minék meg volt a maga kettős haszna; a Múzeumén kívül t. i. a tanárjelölteké is, kik ilyen formán élhettek a jó alkalmal, hogy museologiai jártasságra is szert tegyenek, a mit különben a természethistoriai disciplinán egy középiskolai tanárnak se volna szabad nélkülöznie.

Fölragasztott kerekszámban 6000 lap, melyeknek NYMANN Compectusa szerint való adnumerisálását állandó fölügyeletem mellett KISFALUSI ISTVÁN, REITHOFFER REZSŐ, GÖTZ ISTVÁN, SZABÓ IMRE, SYLVESTER ÁKOS, NAGY ÖDÖN s GYÖRFFY ISTVÁN tanárjelölt urak megfelelő ügyszeretettel végezték, a besorolás munkáját pedig Györffy István úr egymaga, akinek a Múzeum érdekében kifejtett nagy szorgalmát külön is ki kell emelnem.

Átlagosan csak 4 specimen számítván egy lapra, a nyers anyag 24 ezer specimen jelent; mindannyiját egy rövid év leforgása alatt FARKAS KÁLMÁN intézeti praeparator készítette elő a további munkára, annyit, amennyit eddig még soha. Jóravaló igyekezetéről ismételném azt, amit az előző jelentések mindannyiszor az elismerés hangján kifejezésre juttattak.

Ezek után KERNER, Flora exsiccata Austro-Hungarica I—XX. centutiája, FUSS, Herbarium Normale Florae Transsylvaniae nevezetes centuriái (I—V, VII.), VOLOSZCZAK, Flora Polonica Exsiccata IV. V. VI. centuriája, a Múzeum könyvtárába tévedt SADLER, Agrostheca hungarica 2. füzetének 25 egészen ép példája, BOOS (823), JANKA S KANITZ (675), BÉLTEKY, (575), HERBICH boszniai (500), GRECESKU S ALEXI pomániai (226), KABLICH JOSEPHINE (216), PORCIUS (70), SODIRO P. S. (66), KOVÁCS GYULA (30), s mások növényei immár mind hozzáférhetőek monographikus tanulmányok czéljaira.

Jóllehet díjazott munkaerő nem állott rendelkezésre, a gyűjtemény phanerogamius részében u. n. restantia most már nincs, amit jól eső örömmel foglalhatok e jelentés keretébe.

Vétel útján szereztettek a következők:

1. NORDSTEDT, Algae Aquae dulcis Cent. 26*, 27*, 28*, 29*....	43	frt	90	kr.
2. ZAY VILMOS quarneroi algáinak 4 fasciculusa.....	15	"	10	"
3. ZAY-féle quarnerói Codiumok szemléltetésre alkalmas módon praeparálva	3	"	45	"
4. MIGULA-féle Characeák 1—5* fasciculusa	összesen	42	"	25
5. SYDOW, Mycotheca Marchica, Cent. 46*, 47* 48, 49, Uredineae, fasc. 21*—23*, 24—28. Ustilagineae, „ III.* IV. Phycomycetes „ II.	78	"	73	"
6. BRUNNTHALER, Pteridophytanjaiból 1 Cent	17	"	50	"
7. KNENCKER, Carices exsiccatae, Lief. I—VII.	33	"	89	"
8. WOLOSZCZAK, Flora Polonica exsiccata Cent. V*—VII.*	30	"	20	"
9. PAX, Herbarium Cecidiologicum, I. fasc	17	"	67	"
10. EKE kiadványaiból a Remetei sziklaszoros s a Gyilkos tó képei*	2	"	—	"
			285	" 69 "

Ezekből a *-gal jelzettek 1898. év folyamán eszközölt beszerzések s pedig összesen 151 frt 48 kr. értékben.

Saját gyűjtéseink, valamint ajándék útján azonban jóval nagyobb az osztály gyűjteményeinek a gyarapodása, a mint hogy soha szem elől nem téveszthető első múzeumi füladat a haza, sőt — ha lehet e kifejezéssel élnem — a szűkebb haza természeti viszonyainak lehető legrészletesebb tanulmányozása és e tanulmányok egyik realis eredményeképen megfelelő collectiók szervezése.

Ebben a tekintetben kifejtett tevékenységünk széles körűnek mondható. Az ISTVÁNFY tanártól kezdeményezett gazdag formolom-gyűjtemény szemléltetésre

alkalmas módon lehetőleg természetes habitusukban állítja elénkbe úgy az erdélyi Flora, valamint a botanicus kerti culturák kiváló példáit; egy része a párisi kiállítás során is szerepel. valóban mint oly gyűjtemény, mely általános érdeklődésre méltán számot tarthat. Ebben az irányban tovább kísérletezünk, mert az idő az, mely az e fajta praeparatumok állandóságának criteriumát képezi.

Megszoktuk azt hinni, hogy a természethistoriai disciplinák között egyedül a botanika az, melynek közművelődési tekintetben extensivus múzeumi hatása nincs; így pld. egy botanikus Múzeum nálunk még mindig egy herbarium fogalmába zsugorodik össze Szemléltetésre alkalmas objectumokkal éppen annak az alapját kívánjuk megvetni, és én soha sem fogom szem elől téveszteni azt a célt, hogy a botanika ezentúl közművelődési érdekeket is szolgáljon.

E végből saját, 1896. évi északi- és keleti-tengeri gyűjtéseimnek a fölhasználásával a *barna algák* (Melanophyceae) fő típusainak a bemutatására 8 nagy méretű alga-képet készítettem ajándékkul a Múzeumnak, hogy Norderneyn, Ostendén vagy Helgolandon megforduló honfitársaim tudják ezentúl, mik azok a föltűnő organismusok, a melyeket partra vet a hullám szeszélye.

Ezek a következők:

1. *Laminaria digitata* [186×101] Helgoland.
- 2-4. *Desmarestia aculeata* [144×103, 71×85, 59, 8×76] Helgoland.
- 5-7. *Fucus serratus* [91×105, 59, 5×76, 5, 75, 9×91] Warnemünde, Kiel, Helgoland.
8. *Halidrys siliquosa* [105×155, 8] Helgoland.

Nevezetesebb ajándékozások sorába tartozik továbbá az a 83 drb.-ból álló minta fagyűjtemény, a mely a hazai fanemek föltüntetésére a selmezbányai erdészeti akadémia millennaris kiállításon szerepelt e fajta jeles collectiójának a pár darabja s melyet kérésemre Dr. Tuzsón János úr, a m. kir. közp. erdészeti kísérleti állomás adjunctusa Selmezbányán, volt szíves Múzeumunknak megküldeni.

Kolozsvár környékén eszközölt sorozatos gyűjtéseinken kívül e helyt különösebben ama nagyobb kirándulásról kell megemlékezni, a melyet i. t. barátom, Dr. Szádeczky Gyula ny. r. professor, társaságában végeztem hazánk ama területén, mely „Magyarország kicsinyben“. 1899. év június hó 10-19. napjain ugyanis a bérczes Gömör kiválóbb pontjait (Ajnácskő, Tiszolcz, Murány, N-Rőcze, Straczenai völgy, Dobsiná) kerestük föl, aminek eredménye részemről 570 növényfaj, közöttük a tölem fölfedezett növénygeographiai unicum, a murányi *Daphne arbuscula* CSEL számos cserére fölötte beces példája.

Mint hogy az osztálynak u. n. duplum gyűjteménye nincs, megvettem a cseres-herbarium alapját, a mely saját (főleg banátusi) gyűjtéseimből immár 1500, WALZ LAJOS egyetemi főkertész erdélyi kirándulásainak eredményeként 210 erdélyi specialitást, összesen tehát 1710 példát foglal magában, ami 6840 specimennek felel meg. Gyűjteményeink gyarapítására nézve ez a legolesőbb mód, s ez idő szerint abban a helyzetben van az osztály, hogy Európa hasonló intézményeivel nyomban csereviszonyban léphet. Kedvező összeköttetéseimet érvényesíteni fogom s a kezdő lépéseket e tekintetben megtettem.

BOISSIER botanophilus veje, BARBEY WILLIAM (Chambéry, près Genève)

máris arról értesített, hogy cserénket nagy örömmel fogadja, sőt Mémoires de l'Herbier Boissier cz. kiadványát is megküldi.

Súlyt helyezek arra, hogy ezentúl a botanicus kertben cultivált növények is rendszeresen begyűjtessenek, minthogy ez által sok oly faj nyer a gyűjteményben képviseletet, amelyvel eddig nem rendelkezünk. Elég az évről-évre változó culturákra hivatkoznom, hogy kitéssék a többi között az is, hogy fölötte kérdéses, vajon egyik-másik növény újból előfordul-e a culturák során? E fajta tavalyi gyűjtéseink eredménye 172 herb. példa, amelyek aszerint, a mint európaiak, vagy más continensen otthonosak, az eddigi gyakorlat szemmel tartásával a múzeum, illetőleg az egyetem ú. n. herbarium exoticum-ába osztatnak be.

Meg kell említenem továbbá azt az örvendetes tényt is, hogy Kovacs Béla praeparandiai tanár úr húzamosabb idő óta a múzeum növénytani osztályában főleg az erdélyi Carex-vegetatio szakszerű tanulmányozására szenteli minden szabad idejét. Vajha minél számosabb követői volnának!

Jelentésem kimagasló pontjául tevékenységünk ama részét kell még megjelölnöm, mely a BAUMGARTEN-herbarium megszerzésére irányult. Az igazgatóválasztmányhoz annak idején benyújtott jelentésem részletesebben foglalkozik ezzel, s e helyt csak annyit jelzek, hogy az elnökség útján a nm. vallás- és közoktatási miniszter úrhoz fölterjesztett emlékiratszerű kérvényben a helyszínen, Nagy-Szebenben szerzett tapasztalataim alapján kifejtettem e classicus értékű gyűjtemény jelenben adott fonák helyzetét. Alig szenved kétséget, hogy lépéseinknek meg lesz a teljes sikere, a midőn is 20,000 fajjal gyarapodván meg a herbarium, az osztály növénygyűjteménye, hogy úgy mondjam, egy csapással az első rangú gyűjtemények sorába emelkedik.

JOANNES CHRISTIANUS GOTTLIEB BAUMGARTEN Erdély széles e földön irigyelt szépségű Florájának első egybefoglalója volt századunk elején; gyűjteményének helye csak Kolozsvár lehet.

A „Herbarium Baumgartenianum“-mal kapcsolatosan áll elő az az elodázhatatlan követelmény, hogy a Múzeum növénytani osztálya eredetileg is első földadatának: a „Flora Transsilvanica gyűjteményének“ külön való föllállításával s kiegészítésével végre megfeleljen. Elismeréssel adózom tehát az Igazgató Választmány ama határozatáért, melylyel ezen muukázat végrehajtását a HAYNALD-alapítvány kamatjainak a kiutalványozásával lehetővé kívánja tenni. Erdély egykori lángelekkü püspökének, aki még carthagói érseksége szűkös viszonyai közepette sem feledkezett meg a botanicusok e classicus földjének fokozott szépségű Florájáról, intencióinak megfelelőleg evvel a legszebb emléket állítunk.

T. Uraim! Munkásságom idejéből mily hányadot juttat a jövő ez osztály javára, nem tudhatom. De tudom azt az egyet, hogy működésem tere bármennyire is változzék az idők folyamán, törekvéseimben igaz lelkesedéssel párosultán mindig az vezet, hogy disciplinám még azok előtt is elvitázhatatlanul kedves legyen, kik pld. a calculusok ridegen számító világában laknak és hogy a közgyűlés i. t. tagjaiban itt lévő különböző társadalmi osztályokban is mindjobban meggyökeresedjék a tudat, hogy egy a scientia amabilis, és ez a növényvilágról szóló tudomány! — Mindezeknek alapján kérem, múltóztatásának jelentésemet kegyesen tudomásúl venni.